

Розділ 4

Проблеми управління інноваційним розвитком

УДК 339.56.055

Мельник Тетяна Миколаївна,
*д.е.н., професор, заступник завідувача кафедри міжнародної економіки
Київського національного торговельно-економічного університету;*
Зубко Олена Віталіївна,
аспірант Київського національного торговельно-економічного університету

ІННОВАЦІЙНИЙ РЕГРЕС У ТОВАРНІЙ СТРУКТУРІ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ

У статті досліджено динаміку показників розвитку зовнішньої торгівлі України інноваційними товарами. Доведено наявність інноваційного регресу в структурі зовнішньої торгівлі України. Виявлено загрози економічному зростанню через диспропорційність зовнішньої торгівлі України. Виокремлено причини інноваційного регресу в економіці України. Обґрунтовано пріоритетність стимулювання розвитку зовнішньої торгівлі України інноваційними товарами.

Ключові слова: інноваційна продукція, технологічна місткість, високотехнологічні товари, зовнішня торгівля, міжнародний поділ праці, інноваційний регрес.

Постановка проблеми в загальному вигляді. XXI століття в глобальному вимірі характеризується посиленням процесів інтенсифікації виробничих процесів, в основу якої закладено інноваційний базис світової спільноти. Унаслідок цього боротьба за ринки збуту інноваційної продукції, що приносить найбільші прибутки, знаменується поглибленням поляризації, а отже, і конфронтації. Збалансування розвитку країни за таких умов можливе лише за її активного включення у міжнародний інноваційний процес, що супроводжується додатнім сальдо її торговельного балансу як в цілому, так і для інноваційних товарів. Це забезпечує динамізм, модернізацію та прогрес виробництва, створюючи основу сталого економічного зростання, що веде до покращення добробуту населення. Ігнорування ж світових результатів НТП провокує регресивні явища у зовнішньоторговельному обігу країни та поступово призводить до її маргіналізації. Отже, орієнтація на збільшення частки в торговельному обігу країни інноваційних товарів є адекватною реакцією на виклики глобалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам формування передумов розвитку та оцінки інноваційної компоненти у зовнішній торгівлі України присвячені численні праці вітчизняних науковців, зокрема [9, 5]. Вони дослідили питання стану попиту на технологічноємні товари у зовнішній торгівлі країн Центрально-Східної Європи, національний технологічний рівень виробництва, можливості розвитку зовнішнього сектору економіки України з огляду реалізації досягнень НТП. Водночас, у

статистичних обстеженнях авторів [4, 8, 11-12] наявні значні розбіжності щодо оцінки частки високих технологій у товарній структурі зовнішньої торгівлі України, яка коливається у межах 2-15%. Відтак, амбівалентність кількісної інтерпретації інноваційної складової торгівлі ускладнює визначення місця та ролі України на світовому ринку інновацій.

Мета роботи полягає в об'єктивному визначенні місця інноваційної продукції в структурі зовнішньої торгівлі України та її ролі в забезпеченні національного економічного зростання.

Основні результати. Вимір обсягів зовнішньої торгівлі суто інноваційними товарами України можливий лише в одному напрямі – експорт. Це пов'язано з тим, що у формі державного статистичного спостереження «№1 – інновація» передбачено лише зазначити обсяг реалізованої інноваційної продукції за межами України. Крім того, обмеженість цього підходу проявляється у тому, що вивезена інноваційна вітчизняна продукція не завжди є такою на зовнішньому ринку.

Більш доцільною ми вбачаємо методику поділу товарів за рівнем технологічної місткості. Це умовний показник, в основі якого лежить співвідношення обсягу витрат на розроблення товарів у загальному випуску галузі промисловості. Порівнюючи дану частку з середнім прийнятним значенням, товари умовно поділяють на низької, нижче середньої, вище середньої та високої технологічної місткості [13]. Обсяг торгівлі високотехнологічними товарами порівнюють у світовому масштабі та вважають показником інноваційної спроможності країни [16].

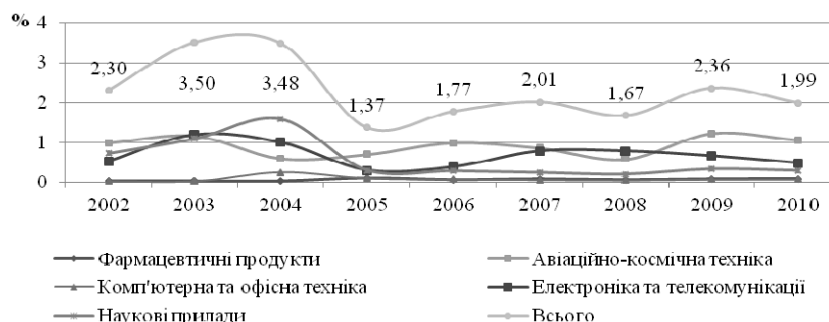
Результати праці вітчизняних науковців, подані Переліком високотехнологічних товарів [6], заклали відправну точку оцінки якісної структури торговельного обігу України. Проте, аналізуючи методику складання звітності країн ЄС та ОЕСР, подану в публікаціях [16-17], вбачаємо певну невідповідність номенклатури порівнюваних товарів. Відтак, об'єктивний аналіз зовнішньої торгівлі України високотехнологічними товарами доречно здійснювати за методичним підходом, викладеним у [2]. За ним виокремлюють п'ять груп товарів, а саме: фармацевтичну продукцію, електроніку та телекомунікації, наукові прилади, авіаційно-космічну та комп'ютерно-офісну техніку.

За даними митної статистики у 2010 р. загальний зовнішньоторговельний обіг України зріс порівняно з 2002 р. майже у 3,2 рази та становив 112,17 млрд дол. США, з яких 3,59 млрд дол. США (6,22%) припадало на високотехнологічні товари [1]. Варто наголосити на тому, що наявна частка високотехнологічних товарів у обсязі зовнішньої торгівлі сформована, у першу чергу, за рахунок імпорту, а не експортних потоків. Через це виникає низка загрозливих тенденцій, проявом яких є такі тренди.

У зв'язку з недостатнім попитом промислових підприємств на інтелектуальні та науково-технічні продукти у виробничих процесах відбувається зменшення рівня інноваційності. Як наслідок, низький рівень інтелектуалізації експорту призводить до закріплення за Україною сировинної експортної орієнтації. Так, на частку високотехнологічного експорту у загальному обсязі експорту товарів з України у 2002-2010 рр. припадало не більше 3,5% (рис. 1). Станом на 2010 р. вона становила 1,99% проти 2,36% у попередньому році, що відповідає досягнутому в 2007 р. рівню.

Товарна структура високотехнологічного експорту протягом досліджуваного періоду не зазнала суттєвих змін та залишається майже стабільною з 2005 р. Лівову частку високотехнологічного експорту (приблизно 1%) формують товари авіаційно-космічної галузі, такі, як турбореактивні та турбогвинтові двигуни, літаки та космічні апарати. На другому місці (приблизно 0,5%) знаходяться товари електроніки та

телекомунікацій, зокрема, радари; комутатори; пульти, цифрові апарати. Третю позицію забезпечують наукові прилади, на частку товарів яких припадає близько 0,3%, а основні товарні позиції забезпечують прилади та апаратура для автоматичного регулювання та контролю, для вимірювання тиску, осцилографи, спектроаналізатори. Частка товарів фармацевтичної та комп'ютерно-офісної техніки залишається невагомою та не досягає 0,1% загального обсягу експорту України.

Рисунки 1 – Динаміка частки високотехнологічного експорту у загальному обсязі товарного експорту з України, [1]

Відтак, можемо констатувати, що високотехнологічний експорт не є вагомою частиною зовнішньої торгівлі України в цілому, в той час як у розвинутих країнах він відіграє на багато важливішу роль. Наприклад, у Франції його частка у товарному експорті у 2006-2009 рр. в середньому становила 20,8%, у Фінляндії – 20,5%, Німеччині – 15,3%, Японії – 19,8%, Південній Кореї – 32,0%, Швейцарії – 23,0%, Сполученому Королівстві – 24,0%, США – 27,3% [10].

Така мізерна частка високих технологій у структурі вітчизняних експортних товарних потоків супроводжується поступовим нарощенням вартісного обсягу реалізованої вітчизняної продукції на зовнішніх ринках. У порівнянні з 2002 р. вартість експорту у 2010 р. зросла у 2,5 рази та становила майже 1 млрд дол. США (табл. 1) [1].

Таблиця 1 – Динаміка експорту високотехнологічних товарів України, млн дол. США

Група товарів	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Фармацевтична продукція	5,8	7,5	11,4	17,5	21,0	38,2	38,4	31,8	46,8
Авіаційно-космічна техніка	177,7	2666,6	196,4	245,3	343,0	421,9	387,0	478,9	542,8
Комп'ютерна та офісна техніка	5,3	7,9	82,9	17,6	24,5	27,2	32,1	26,7	36,6
Електроніка та телекомунікації	93,4	247,7	325,7	87,3	130,6	383,5	523,4	259,8	249,1
Наукові прилади	129,9	251,6	519,8	100,9	97,5	120,4	136,6	131,8	149,7
Усього	411,5	808,5	1136,2	468,6	616,6	991,3	1117,6	929,0	1024,9

Поступове підвищення попиту на вітчизняні високотехнологічні товари, яке спостерігалось в останні роки, характеризує не лише розвиток каналів збуту України, але й зумовлює певну залежність від взаємовідносин з іншими країнами. Так, економічна криза у 2009 р., що охопила більшість країн світу, позначилася зменшенням обсягів експорту майже всіх високотехнологічних груп. Продовження посткризового періоду в 2010 р. мало негативний вплив лише на вітчизняну електроніку та

Розділ 4 Проблеми управління інноваційним розвитком

телекомунікації, обсяг експорту яких відзначився спадом ще на 10,7 млн дол. США. Таке зменшення попиту є тривожним сигналом незадовільної якості українських товарів даної галузі промисловості. Попит на решту продукції високотехнологічних галузей зазнав зростання щонайменше на 9,9 млн дол. США (для комп'ютерно-офісної техніки) та максимально на 63,9 млн дол. США (для авіаційно-космічної техніки). Потрібно зазначити, що помірне збільшення обсягів експорту в основному відбувається через низьку конкурентоспроможність вітчизняної промислової продукції на зовнішньому ринку порівняно з іноземними аналогами через використання застарілих результатів НТП.

У географічній структурі високотехнологічного експорту на країни СНД припадало 50,53% (Росія – 40,62%), Європи – 20,77% (Німеччина – 1,64%) та Азії – 16,89% (Китай – 7,44%) загального обсягу експорту високотехнологічних товарів (рис. 2). Враховуючи динаміку частки країн, можна сказати, що має місце процес консолідації традиційних для України експортних ринків за рахунок зменшення показників експорту до інших країн. Таке звуження каналів зовнішнього збуту продукції свідчить про загострення географічної залежності від економічного стану головних більш розвинутих країн-імпортерів: Росії, Нідерландів, Німеччини, Швейцарії, Індії, Китаю та США.

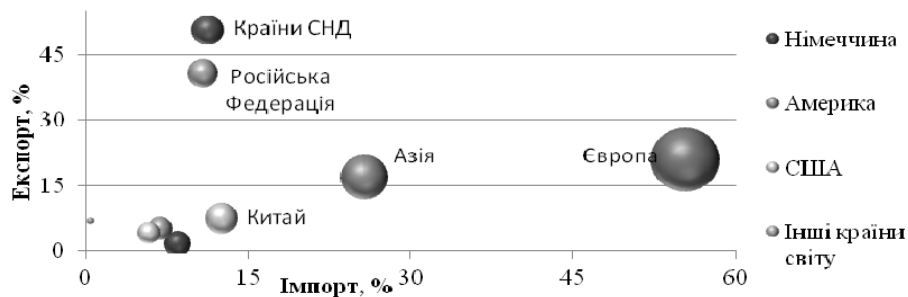

Рисунок 2 – Матриця географічної структури зовнішньої торгівлі України високотехнологічними товарами, [1]

Постійне фізичне нарощення обсягів експорту з України потребує визначення його ролі у міжнародному форматі. Інструментом для здійснення такої оцінки служить коефіцієнт участі країни у міжнародному поділі праці (МПП) щодо високотехнологічних товарів, який визначається як відношення частки країни у світовому експорті до частки країни у світовому ВВП [3, с. 286].

За даними міжнародної статистики, наявність України на світовому товарному ринку високотехнологічних товарів у 2008 р. оцінено в 0,09%. При цьому коефіцієнт участі у МПП в розрізі високотехнологічних товарів становив лише 0,29 пункту (табл. 2) [14, 19].

Незначний попит на вітчизняну високотехнологічну продукцію у світі на тлі збереження впродовж двох десятиліть сировинного характеру експорту сигналізує про малоефективну модель міжнародної спеціалізації України. Тому нині вплив інноваційного експорту на економічне зростання України є невагомим, він все ще залишається більше індикатором потенційних можливостей, ніж каталізатором реальних економічних зрушень.

Таблиця 2 – Участь України в МПП щодо високотехнологічних товарів

Показник	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Частка у світовому експорті високотехнологічних товарів, %	0,06	0,09	0,11	0,06	0,05	0,07	0,09
Коефіцієнт участі у МПП щодо високотехнологічних товарів	0,45	0,70	0,68	0,31	0,25	0,29	0,29

Іншою загрозовою тенденцією, яка притаманна зовнішній торгівлі України впродовж останніх десяти років, є посилення залежності від імпорту високотехнологічних товарів. З огляду неспроможності країни задовольнити власні потреби це загрожує збільшенням від'ємного сальдо зовнішньої торгівлі високотехнологічними товарами та кризовими явищами у діяльності вітчизняних високотехнологічних виробництв.

Частка високотехнологічного імпорту з 2002 р. коливалась в межах 2,88-5,89% та у 2010 р. становила 4,22% (рис. 3). Цей рівень відповідає показнику минулого року та свідчить про те, що вітчизняний попит на іноземні високотехнологічні товари зростає рівномірно з потребами в інших товарах.

Рисунок 3 – Динаміка частки високотехнологічного імпорту у загальному обсязі товарного імпорту в Україну, [1]

Головні статті витрат вітчизняних споживачів на іноземні високотехнологічні товари склали продукція електроніки та телекомунікацій (2,13% вартості загального імпорту в Україну в 2010 р.), що відповідає світовій тенденції глобальної інформатизації людства. Відповідно до гуманістичних цілей розвитку тисячоліття, серед яких є завдання покращення умов охорони здоров'я, значний попит становлять іноземні фармацевтичні препарати (1,03%). В умовах курсу на модернізацію промисловості бачимо незначний інтерес до наукових приладів (0,68%) та комп'ютерної й офісної техніки (0,26%).

Вартісний обсяг імпорту високотехнологічних товарів у 2010 р. зріс порівняно з 2009 р. на третину та досяг 2,57 млрд дол. США, що в 2,5 рази більше обсягу експорту таких товарів (табл. 3) [1].

Таку ситуацію обумовлює стійкий вітчизняний попит на продукцію фармацевції, електроніки та телекомунікацій. Вирішальними товарними позиціями перших стали лікарські засоби на основі антибіотиків та для лікування захворювань імунної системи.

Розділ 4 Проблеми управління інноваційним розвитком

В групі електроніки та телекомунікацій перевага належить мобільним телефонам, для яких ставка мита становить 0% [7]. Серед товарів, обсяг імпорту яких дещо зменшився порівняно з максимальним попитом на них опинилась комп'ютерна та офісна техніка (79% від рівня 2008 р.), наукові прилади (63,2% від рівня 2008 р.) та авіаційно-космічна техніка (55,2% від рівня 2007 р.). Причиною такого зменшення попиту, ми вважаємо, коливання фінансової стійкості більшості підприємств, в умовах чого вилучати значні суми з обігу небезпечно, та брак інвестиційних джерел фінансування, зокрема, довгострокових кредитів.

Таблиця 3 – Динаміка імпорту високотехнологічних товарів в Україну, млн дол. США

Група товарів	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Фармацевтична продукція	110,8	157,0	191,0	256,7	353,5	468,9	587,9	602,8	625,6
Авіаційно-космічна техніка	27,5	30,8	74,6	64,8	108,7	135,8	90,7	72,8	74,9
Комп'ютерна та офісна техніка	63,2	93,3	65,6	92,3	91,5	117,3	200,2	67,5	158,2
Електроніка та телекомунікації	277,8	371,7	695,7	999,3	987,3	902,5	928,8	827,8	1293,7
Наукові прилади	128,9	173,0	355,6	299,0	393,4	587,5	654,5	329,0	413,7
Усього	608,2	835,8	1382,5	1712,2	1934,5	2212,0	2462,0	1899,8	2566,1

Український імпорт високотехнологічних товарів на відміну від експорту відзначається високою концентрацією продукції з країн Європи, що постачають 55,38% загального його обсягу, у тому числі з Німеччини – 8,56% (див. рис. 2). Країни Азії забезпечують вітчизняну економіку технологіями втіленими у товарах в обсязі 16,89%, зокрема Китай – 12,63%. Імпорт із країн СНД складає 11,33%, у тому числі з Росії – 10,89%. На тлі зменшення показників імпорту з інших країн, зростання ролі високотехнологічних товарів із Китаю, Росії, Німеччини, США, Австрії, Франції та Республіки Корея свідчить, що відбувається звуження власних зовнішніх каналів постачання, що може вплинути на якісну складову імпортованих товарів залежно від кон'юнктури зовнішніх ринків.

Протягом 2002-2010 рр. у зовнішній торгівлі України високотехнологічними товарами фіксується значне негативне сальдо торговельного балансу, яке у 2010 р. становило 1,54 млрд дол. США. У підсумку коефіцієнт покриття високотехнологічного імпорту відповідним вітчизняним експортом залишається досить низьким та у 2010 р. становив лише 0,40 рази у вартісному вираженні та 0,21 рази в кількісному (табл. 4) [1].

Таблиця 4 – Показники умов торгівлі України у 2002-2010 рр.

Показник	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Коефіцієнт покриття високотехнологічного товарного імпорту відповідним експортом за:									
вартістю	0,68	0,97	0,82	0,27	0,32	0,45	0,45	0,49	0,40
кількістю	0,24	0,19	0,18	0,15	0,11	0,13	0,13	0,28	0,21
Індекс умов торгівлі високотехнологічними товарами	–	1,82	0,90	0,38	1,57	1,23	1,04	0,49	1,07
Середньорічна ціна високотехнологічних товарів, тис. дол. США / т:									
експорт	73,7	130,7	169,9	49,6	81,1	123,5	133,3	126,1	116,5
імпорт	26,1	25,4	36,6	27,8	28,9	35,8	37,1	71,9	61,9
Різниця середньорічних цін, %	64,6	80,6	78,4	43,9	64,3	71,0	72,2	43,0	46,9

За умов переважання коефіцієнта вартісного покриття високотехнологічного імпорту експортом над коефіцієнтом кількісного покриття слід говорити про більш високу ціну однієї умовної одиниці експорту над умовною одиницею імпорту. Крім

того, якщо одиничні вартості експорту та імпорту відрізняються більше, ніж на 15%, вважається, що товари мають різну якість [15]. Різниця середньорічних цін на експорт та імпорт високотехнологічних товарів в Україні коливається в межах 43-80% та протягом досліджуваного періоду завжди була на користь вітчизняної продукції. Наявність такої тенденції зовнішньої торгівлі України у сфері високих технологій свідчить про імпорт більш дешевих товарів, що хоч і зараховані до високотехнологічних, але вже не є передовими у світі. Відтак, вітчизняний попит забезпечують застарілі технологічні товари або псевдоінновації.

Щодо індексу умов торгівлі високотехнологічними товарами, який відображає темп зростання середньої ціни експорту щодо імпорту, то впродовж досліджуваного періоду його середнє значення перевищувало одиницю, що також підтверджує більш дорожчу вартість вітчизняних високих технологій порівняно з імпортованими товарами. У 2010 р. цей індекс становив 1,07 пункту завдяки менш повільному темпу спаду ціни вітчизняного експорту у перерахунку на умовні одиниці порівняно з ціною імпорту.

Проте, враховуючи фізичні обсяги імпорту, слід говорити про нееквівалентність обміну високотехнологічними товарами України з прогресивно розвинутими країнами. Відтак, у товарній структурі зовнішньої торгівлі України має місце інноваційний регрес, який через недосконалість інституціональної архітектури лише набирає обертів. У зв'язку з цим загроза технологічної деградації країни стає все більш актуальною, що вимагає нагальних дій з боку головного інноватора – держави. Точкою біфуркації, активованою вже у найближче десятиліття, має служити формування вітчизняних інноваційних виробничих комплексів та розроблення макротехнологій. Зволікання ж, після закінчення цього терміну, призведе до розмиття інтелектуального потенціалу, а отже, до втрати конкурентних переваг на світовому ринку інновацій.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розробок. За результатами дослідження доходимо висновку, що на світовому ринку інноваційних товарів Україна майже не подана. Доходи від експорту високих технологій несуттєві, а відтак невідчутні для економічного розвитку. Через подальше зростання імпорту псевдопередових технологій відбувається інноваційний регрес зовнішньої торгівлі України, що вимагає суворого дотримання задекларованих пріоритетів інноваційного розвитку.

Подальші дослідження повинні бути спрямовані на розроблення та впровадження дієвого механізму заохочення до інноваційної діяльності, в першу чергу, експортоорієнтованих підприємств, з метою підвищення ефективності виробництва, розвитку внутрішнього ринку інноваційної продукції та стимулювання процесу імпортозаміщення.

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Зубко О. Методичні підходи до визначення рівнів технологічної місткості українського експорту / О. Зубко // Товари і ринки. – 2011. – № 1. – С. 59-67.
3. Мазаракі А.А. Регуляторна політика у сфері зовнішньої торгівлі : монографія / А.А. Мазаракі, Т.М. Мельник. – К. : КНТЕУ, 2010. – 469 с.
4. Москалик Р.Я. Технологічна компонента в зовнішній торгівлі країн Центрально-Східної Європи: досвід для України. Аналітична записка [Електронний ресурс] / Р.Я. Москалик, О.Т. Чорний; Регіональний філіал НІСД у м. Львові, 2007. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/Juni/10.htm>.
5. Новий курс: реформи в Україні 2010-2015: нац. доп. / [В.Б. Авер'янов, Б.М. Ажнюк, Т.П. Богдан та ін.]; за ред. В.М. Гейця. – К. : НВЦ НБУВ, 2010. – 232 с.
6. Про затвердження методики ідентифікації українських високотехнологічних

Розділ 4 Проблеми управління інноваційним розвитком

промислових підприємств [Електронний ресурс] // наказ Міністерства промислової політики України від 08 лютого 2008 р. № 80. – Режим доступу: <http://uazakon.com>.

7. Про Митний тариф України : додаток до Закону України від 5 квітня 2001 р. № 2371-III // Офіційний вісник України, 2001. – № 18. – Т. 2. – С. 633.

8. Саліхова О.Б. Високі технології: дефініція та оцінка: монографія / О.Б. Саліхова. – К., 2008. – 290 с.

9. Система економічної безпеки держави: монографія / [О.С. Власюк, А.І. Сухоруков, І.В. Недін та ін.]; за ред. А.І. Сухорукова. – К. : Стилос, 2010. – 685 с.

10. Собкевич О. Шляхи активізації використання інтелектуальних та науково-технічних ресурсів у виробничих процесах промисловості України. Аналітична записка [Електронний ресурс] / О. Собкевич, В. Савченко. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/516/>

11. Сухоруков А.І. Антикризова політика розвинутих країн / А.І. Сухоруков // Економіка України, 2004. – № 8. – С. 16-27.

12. Федуллова Л.І. Технологічна структура економіки України / Л.І. Федуллова // Економіст. – 2008. – № 5. – С. 28-34.

13. Hatzichronoglou T. Revision of the high-technology sector and product classification. / T. Hatzichronoglou // Science, technology and industry working papers. – OECD Publishing, 1997. – № 2. – 26 p.

14. High-technology exports [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://data.worldbank.org>.

15. Moller-Nielson J. Tests of the empirical classification of horizontal and vertical intra-industry trade. / J. Moller-Nielson, T. Luthje // Weltwirtschaftliches Archiv. – 2002. – № 138. – P. 587-604.

16. Science and engineering indicators. – Arlington, National Science Foundation, 2010. – 566 p.

17. Science, technology and industry scoreboard [Електронний ресурс] // Paris, OECD, 2009. – Режим доступу: <http://www.oecd-ilibrary.org/>

18. Statistics in focus [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.

19. UNCTADstat [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unctadstat.unctad.org/>.

Т.Н. Мельник, Е.В. Зубко

Інноваційний регрес в товарній структурі зовнішньої торгівлі України

В статті досліджено динаміку показателів розвитку зовнішньої торгівлі України інноваційними товарами. Доведено наявність інноваційного регреса в структурі зовнішньої торгівлі України. Виявлено загрози економічному росту із-за диспропорційності зовнішньої торгівлі України. Виділено причини інноваційного регреса в економіці України. Обґрунтовано пріоритетність стимулювання розвитку зовнішньої торгівлі України інноваційними товарами.

Ключевые слова: інноваційна продукція, технологічна ємкість, високотехнологічні товари, зовнішня торгівля, міжнародне розподілення праці, інноваційний регрес.

T.M. Melnyk, O.V. Zubko

Innovative regression in the foreign trade commodity structure of Ukraine

The dynamics of the indicators of Ukraine's foreign trade with innovative products are analyzed. The existence of innovative regression in the structure of Ukraine's foreign trade is proved. The threats to economic growth through Ukraine's foreign trade disproportion are found. The reasons for innovative regression in the economy of Ukraine are outlined. The priority of stimulating the development of Ukraine's foreign trade with innovative products is substantiated.

Keywords: innovative products, technological capacity, high-tech goods, foreign trade, international division of labor, innovative regression.

Отримано 02.11.2011 р.